

Varför är maffioson så tilltalande?

Ystad Allehanda 2005

Förra helgen hyrde jag några omtalade amerikanska filmer. Jag trodde att det var filmer som jag ville se och glad i hågen bänkade jag mig framför teven. Efter några timmar var jag bara trött - och arg.

Vad är det jag tittar på?

Män som super, rånar, spränger byggnader och människor i bitar, våldtar, slåss, hatar, etcetera.

Om man skulle diagnostisera männen i majoriteten av de filmer som ligger i topp, så skulle de uppvisa ett brett spektra av diverse sinnessjukdomar samt andra psykiska eller sociala defekter.

Hur kan en hel bransch tjäna miljarder på konceptet att mannen är en våldsam och opålitlig svinpäls? Hur kan filmindustrin vilja skildra män som idioter? I den ena filmen efter den andra?

Det förstår jag inte.

Det är inte bara polis- och actionfilmer som skildrar män mer eller mindre galna, utan även relationsdramer; män slår sina barn - eller överger dem. De lämnar sina kvinnor, eller slår dem.

Det konstigaste av allt är att vi tittar på det, om och om igen, och därtill frivilligt. Varför?

Den gamla filosofen Aristoteles menade att när vi upplever tragedins fasor överför vi vår egna problem på hjältarna, vi går från fakta till fiktion.

Genom konsten bearbetar vi våra liv och våra relationer, samhället och ödet. Aristoteles menade att tragedin renar oss. Det kan vara svaret på varför "det grymma ödet och det ohyggliga slutet för publiken kan bli en stor, positiv, till och med angenäm upplevelse" skriver Gunnar Fredriksson i boken 20 filosofer.

Men, då måste den tragiske hjälten, enligt Aristoteles, ha resning och inte vara vilken klåpare som helst. Det är nog detta som stöter mig mest. Den bristande stolthet som filmvärldens män ofta uppvisar.

Observera! Jag talar inte om verklighetens män, utan om filmens som ger en bild av manligheten som jag finner vulgär. Männen står bredvid varandra, lite biffiga, med benen brett isär, med en eller två händer i fickan. De klämmer cigaretten mellan tummen och pekfingret, kisar när de tar ett bloss eftersom röken sticker i ögonen.

Var de än samlas mäter de sina krafter med varandra och ju korthuggnare svar desto tuffare karl. På de skummaste typerna dras mungiporna neråt när de talar, jfr Robert De Niro.

När männen kommer i konflikt handlar det sällan om elegant konfliktlösning utan om att banka varandra sönder och samman. När de visar uppskattning dunkar de varandra i ryggen, eller slår med knytnäven på den andres överarm.

Eller för knytnäven långsamt till näsan om gesten ska uttrycka ömhet inför en son, eller yngre grabb.

Den verkligt tuffe är så muskulös att han ständigt "bär hinkar" trots att det i verkliga livet är kvinnor som bär hinkarna.

Maffiosoidealet. Hur kan det vara tilltalande?

På nittioalet publicerade Kvinnovetenskaplig tidskrift en artikel om ett vanligt förekommande tema i film; två män, kanske goda vänner, blir rivaler om samma kvinna, samma jobb eller samma markplätt. Två män från skilda läger och olika klasser utmanar varandra. De kan älska eller avsky den andre men visar ändå en viss respekt för motståndarens styrka.

I dessa filmer finns en tredje person, oftast en kvinna. Denna kvinna är sällan komplext tecknad. För att driva berättelsen framåt räcker det att hon är attraktiv. Hon fungerar som katalysator, men det skulle lika väl kunna vara en hund eller en bil som symboliserar hindret för männens vänskap, eller triggare deras fiendskap.

Har man en gång lagt märke till hur ofantligt många filmer det är som handlar om vänskapen eller fiendskapen mellan män, blir man trött. Många gånger verkar filmens män faktiskt vara mer förälskade i varandra, än i kvinnor.

Män gör filmer om villkoren att vara man i en mansvärld. 95% av 2004 års filmutbud regisserades av män och mer än 80% av rollerna spelades av män. Det kan jag stå ut med. Nästan. Däremot har jag svårt att klara den fula bild av mannen som tecknas om och om igen.

På filmfestivaler väljer jag filmer som normalt inte når biograferna; koreansk, kinesisk, afrikansk, nordisk, etcetera. Visst finns maffiosoidealet i all världens film. Men för tio år sedan fann jag att finsk film skiljde ut sig.

Kvinnorna i finsk film skildrades inte som objekt. De var subjekt och lika sammansatta som männen.

Varje ny film från Finland bekräftade denna iakttagelse. Jag blev nyfiken och åkte till Helsingfors för att intervjuva forskare och filmare, men framför allt för att se mer finsk film. Jo, min utgångspunkt stämde, kvinnorna var komplext skildrade, de var alla starka personligheter.

Till min förvåning fann jag att i alla finska filmer var männen arbetslösa, alkoholister, knarkare, kvinnomisshandlare, självmördare, mördare eller uppvisade annat destruktivt beteende

Precis som i vilken annan Hollywoodfilm som helst, egentligen.

Ändå skiljer finsk film ut sig från övrig film, varför?

Enligt finska forskare och filmare har det att göra med Finlands historia av krig, starka kvinnor och ett språk som bara har ett ord för han/hon.

Som jag ser det, i finsk film skildras inte männens galenskap som en eftersträvansvärd manlig könsroll, det finns en viss självdistans. Dessutom, i och med att de finska kvinnorna är tydligt tecknade förskjuts berättarperspektivet från att endast handla om män, till att handla om människor. De finska filmerna blir därmed berättelser om livet.